

नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको विधान
(संशोधन तथा परिमार्जन सहित, २०७४)

(नेपाली कांग्रेस केन्द्रीय कार्यसमितिको २०७४ फागुन १३ गतेको बैठकद्वारा स्वीकृत)

नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको विधान

(संशोधन तथा परिमार्जन सहित, २०७४)

प्रस्तावना

नेपालको संविधानको मर्म, भावना तथा व्यवस्था प्रति पूर्ण रूपमा प्रतिबद्ध रहँदै नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमिकता, भौगोलिक अखण्डता, राष्ट्रिय एकता, स्वाधिनता र स्वाभिमानलाई अक्षुण्ण राख्दै नेपाली कांग्रेसको सिद्धान्त र उद्देश्य परिपूर्ति गर्न,

बहुलवादमा आधारित संसदीय शासन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउँदै नेपाली कांग्रेसको विधान, महाधिवेशन, महासमिति र केन्द्रीय कार्यसमितिले जारी गरेको नीति, कार्यक्रम तथा घोषणा बमोजिम संघीय संसदमा प्रभावकारी तवरले नेपाली कांग्रेस संसदीय दललाई क्रियाशील राख्न नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको २०७४ फाल्गुण १२ गते बसेको बैठकले यो विधान पारित गरेको छ ।

१. नाम र प्रारम्भ

- (१) यस विधानको नाम नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको विधान (संशोधन तथा परिमार्जन सहित, २०७४) रहनेछ ।
- (२) यो विधान पार्टीको केन्द्रीय कार्य समितिले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा:

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस विधानमा:

- (क) “पार्टी” भन्नाले नेपाली कांग्रेस पार्टीलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ख) “केन्द्रीय समिति” भन्नाले नेपाली कांग्रेस केन्द्रीय कार्यसमितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ग) “संसदीय दल” भन्नाले संघीय संसदमा रहेको नेपाली कांग्रेसको संसदीय दललाई सम्झनुपर्छ ।
- (घ) “सदस्य” भन्नाले संघीय संसदमा रहेका नेपाली कांग्रेसका सदस्यलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ङ) “नेता” भन्नाले नेपाली कांग्रेस संसदीय दलका प्रतिनिधि सभाका सदस्यहरूद्वारा धारा ५ बमोजिम निर्वाचित नेतालाई सम्झनुपर्छ ।
- (च) “उपनेता” भन्नाले धारा ७ बमोजिम संसदीय दलको उपनेतालाई सम्झनुपर्छ ।
- (छ) “कार्यसमिति” भन्नाले नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको कार्यसमितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ज) “विषय समिति” भन्नाले संसदीय दलको कार्य प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न संसदीय दलले गठन गरेका समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (झ) “सचेतक” भन्नाले मुख्य सचेतक समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) “पदाधिकारी” भन्नाले संसदीय दलको नेता, उपनेता, राष्ट्रिय सभा संसदीय दलको नेता, मुख्य सचेतक र दुवै सदनमा रहेका सचेतक, सदस्य सचिव, कोषाध्यक्ष र प्रवक्ता समेतलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ट) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधान सम्झनु पर्छ ।
- (ठ) “संसद” भन्नाले नेपालको संविधानको धारा ८३ अनुसार गठित संघीय व्यवस्थापिकालाई सम्झनुपर्छ ।

- ३) यस विधानमा छुट्टै व्यवस्था गरिएकोमा वा विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेकोमा बाहेक नेपाली कांग्रेसको विधानमा प्रयुक्त शब्द, वाक्यांश र व्यवस्था यस विधानमा पनि तदनुकूल मानिनेछ ।

४. संसदीय दलको उद्देश्य:

नेपाली कांग्रेसको उद्देश्य प्राप्त गर्न प्रभावकारी रूपमा संघीय संसदमा क्रियाशिल रहनु र संघीय संसदमा भएका राजनीतिक दलका बिच संसदीय मर्यादा र मान्यता अनुरूप पारस्परिक सहयोग र समझदारी विकसित गर्नु नै हुनेछ ।

५. संसदीय दलको गठन:

(१) देहायका सदस्यहरु संसदीय दलका सदस्य हुनेछन् ।

- (क) नेपाली कांग्रेसको उम्मेदवारका रूपमा निर्वाचित भई आएका संसदको दुवै सदनका सदस्य,
- (ख) नेपालको संविधानको धारा ८६ (२) (ख) बमोजिम मनोनित पार्टीका सदस्य,
- (ग) नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको नीति, कार्यक्रम र विधानलाई स्वीकार गरी व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपले संसदीय दलको सदस्यताका लागि दिएको आवेदनमा कार्यसमितिले सिफारिस गरी पार्टीको केन्द्रीय समितिले अनुमोदन गरेमा त्यस्तो आवेदन दिने संघीय संसदको दुवै सदनका अन्य सदस्य ।
- (घ) पार्टीको नीति, कार्यक्रम र विधानलाई स्वीकार गरी पार्टीमा समाहित भएको राजनीतिक दलका संघीय संसदको दुवै सदनका अन्य सदस्य ।

६. संसदीय दलको नेता

- (१) संसदीय दलमा रहेका प्रतिनिधि सभाका सदस्यले आफूमध्येबाट संसदीय दलको नेता निर्वाचित गर्नेछन् ।
- (२) एकभन्दा बढी उम्मेदवार भएमा गोप्य मतदानद्वारा निर्वाचन हुनेछ ।
- (३) निर्वाचन गराउन र निर्वाचन गर्ने प्रक्रिया निर्धारण गर्न पार्टीको केन्द्रीय समितिले एक निर्वाचन समिति बनाउनेछ ।
- (४) नेता निर्वाचित हुनका लागि संसदीय दलका सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यको मत प्राप्त गर्नुपर्नेछ ।
- (५) पचास प्रतिशत भन्दा बढी मत कसैले प्राप्त नगरेमा सबैभन्दा धेरै मत प्राप्त गर्ने दुई जनाका बीच पुन निर्वाचन गरिनेछ ।
- (६) उपधारा (५) बमोजिम निर्वाचन हुदा सदर मतमा बढी मत प्राप्त गर्ने उम्मेदवार विजयी मानिने छ ।

७. नेताको काम, कर्तव्य र अधिकार: नेताको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ ।

- (१) संसदीय दलको उद्देश्य, नीति र विधान अनुरूप नेतृत्व गर्ने ।
- (२) संसदीय दल र कार्यसमितिको बैठकको अध्यक्षता गर्ने ।
- (३) संसदीय दलको कार्य सञ्चालनको रेखदेख र निर्देशन गर्ने ।
- (४) संसदमा मतदानको सन्दर्भमा संसदीय दलको नीति, कार्यसमितिको निर्णय वा आवश्यकतानुसार मतदानकालागि सचेतक मार्फत निर्देशन दिने ।
- (५) पार्टी र संसदीय दलका बीच समन्वय गर्ने ।
- (६) संसदीय दलको नीति र कार्यक्रममा संघीय संसदका अन्य दलबाट समर्थन र सहयोग जुटाउन पारस्परिक संवाद लगायत आवश्यक कार्य व्यवस्थित गर्न नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- (७) संसदीय दलको विधान अनुसार पदाधिकारी र प्रतिनिधिहरुको नियुक्ति र मनोनयन गर्ने ।
- (८) संसदीय दलको विधान अनुसार पदाधिकारीको मनोनयन गर्दा उप-नेता, मुख्य सचेतक र सचेतक मध्ये कम्तीमा एक पदमा महिलाबाट मनोनयन गर्ने ।

- (९) उपधारा (७) बमोजिम मनोनीत गरिएका पदाधिकारी र प्रतिनिधिहरूलाई आवश्यकता अनुसार फेरबदल गर्ने ।
- (१०) पार्टीले सरकार गठन गरेका अवस्थामा नेताका हैसियतमा नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- (११) पार्टी र संसदीय दलको उद्देश्य पूर्ति गर्न अन्य आवश्यक कार्य गर्ने ।
- (१२) पार्टी र संसदीय दलको उद्देश्य प्राप्त गर्नका लागि भए गरेका कार्य बारे संसदीय दल र कार्य समितिलाई जानकारी गराउने ।
- (१३) पार्टी र संसदीय दलले अंगिकार गरेका नीति र कार्यक्रम कार्यान्वयनको अवस्था र समसामयिक महत्वका विषयमा संसदीय दल र कार्य समितिको बैठकमा प्रस्तुत गर्ने, गराउने ।

८. संसदीय दलको उपनेता

- (१) आफ्नो कार्यमा सहयोग गर्न तथा तोकेको काम गर्न संसदीय दलको नेताले प्रतिनिधि सभाका सदस्य मध्येबाट एक उपनेता मनोनयन गर्न सक्नेछन् ।
- (२) नेताको अनुपस्थितिमा उपनेताले संसदीय दल र कार्यसमिति बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (३) नेताको अनुपस्थितिमा संसदीय दल र संसदमा तत्काल गर्नुपर्ने कार्यको लागि उपनेताले संसदीय दलका अन्य पदाधिकारीसंग समन्वय गरी आवश्यक निर्णय गर्नेछ ।
- (४) नेता माथिको अविश्वास प्रस्तावमा छलफल र निर्णय हुने बैठकको अध्यक्षता उपनेताले गर्नेछ ।

९. संसदीय दलको बैठक:

- (१) संसदीय दलको बैठकको अध्यक्षता नेताले गर्नेछ । नेताको निर्वाचन नभएसम्म उमेरमा सबैभन्दा जेष्ठ सदस्यले अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (२) संसद चालु रहेका अवस्थामा कम्तीमा महिनाको एकपटक संसदीय दलको बैठक बस्नेछ ।
- (३) संसदीय दलको अन्य बैठक आवश्यकतानुसार नेताले बोलाउन सक्नेछ ।
- (४) संसदीय दलको सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको पच्चीस प्रतिशत सदस्यले छलफल गर्नुपर्ने विषय र कारण खुलाई दलको बैठक बोलाउन सदस्य सचिव मार्फत नेतालाई लिखित सूचना दिएमा नेताले सात दिनभित्र बैठक बोलाउन सदस्य सचिवलाई निर्देशन दिनुपर्नेछ ।
- (५) संसदीय दलको बैठकमा नेताले पार्टीका पदाधिकारी तथा अन्य कुनै व्यक्तिलाई आमन्त्रित गर्न सक्नेछ । तर संसदको सदस्य नभएको व्यक्तिलाई संसदीय दलमा मतदानको अधिकार हुने छैन ।

१०. संसदीय दलको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) पार्टीको सिद्धान्त, नीति, निर्देशन तथा घोषणापत्र अनुरूप संसदको कार्यमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- (२) राष्ट्र र जनताको हितमा कानून निर्माण गर्ने काममा निरन्तर अग्रसरता लिने ।
- (३) देश र जनताका समस्यालाई संसदमा जोडदारूपमा उठाउने ।
- (४) संसदीय दलले सरकार गठन गरेको वा अन्य दलसित सरकारमा सम्मिलित भएको वा समर्थन गरेको अवस्थामा संसदीय दलको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ
 - (क) नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम निर्धारण गर्ने वा संयुक्त सरकारलाई आवश्यक सुझाव तथा निर्देशन दिने ।
 - (ख) नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमप्रति संसदभित्र र बाहिर सहमति र समर्थनको वातावरण सृजना गर्न योजना र नीति तर्जुमा गर्ने ।

- (ग) संसदद्वारा पारित कानून, स्वीकृत नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन भए नभएको विषयमा अध्ययन गरी नेपाल सरकारलाई आवश्यक सहयोग, सुझाव र निर्देशन दिने ।
- (घ) संसदीय दलको कार्यसमितिलाई क्रियाशील बनाउन मार्गदर्शन गर्ने ।
- (५) विपक्षी दलका रूपमा रहेको अवस्थामा संसदीय दलको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ
 - (क) पार्टी तथा संसदीय दलको विधान, नीति, कार्यक्रम र घोषणा अनुरूप काम गर्ने । नेपाल सरकारद्वारा घोषित नीति, कार्यक्रम, औचित्य तथा उपादेयताका विषयमा दृष्टिकोण निर्माण गरी छाँया सरकारको रूपमा क्रियाशील रही आवश्यक कार्यक्रम निर्धारण गर्ने ।
 - (ख) संसदको दुबै सदनमा विचारार्थ प्रस्तुत विषयमा पार्टीको नीति अनुरूप दृष्टिकोण निर्धारण गरी त्यसप्रति अन्य दल तथा अन्य सदस्यको सहमति र समर्थन जुटाउने ।
 - (ग) संसदमा प्रस्तुत वा पारित कानून तथा स्वीकृत नीति, कार्यक्रम अनुरूप सरकारी प्रशासन तथा विकास निर्माण कार्यहरू भए नभएको अध्ययन गरी संसदको जानकारीमा ल्याउने ।

११. कार्यसमिति:

- (१) संसदीय दलले आफ्नो काम, कर्तव्य र अधिकार सम्पादन गर्न एक कार्यसमिति गठन गर्नेछ ।
- (२) कार्य समितिमा नेता, उपनेता, राष्ट्रिय सभा संसदीय दलको नेता र देहाय बमोजिम निर्वाचित, मनोनीत तथा पदेन सदस्य रहने छन् ।
 - (क) संसदीय दलमा रहेका सम्बन्धित प्रदेशका सम्पूर्ण सदस्यबाट मतदान भई प्रत्येक प्रदेशबाट एक-एक जना गरी निर्वाचित सात जना,
 - (ख) कम्तिमा पाँच जना महिला रहने गरी दुई खास आर्य, दुई आदिवासी जनजाती, दुई मधेसी, दुई दलित, एक थारु, एक मुस्लिम, एक पिछडिएको क्षेत्रको सदस्य हुने गरी जम्मा एघार जना,
 - (ग) भौगोलिक आधार, समावेशी प्रतिनिधित्व लगायत आवश्यक सन्तुलनलाई समेत ध्यानमा राख्दै कार्यसमितिको एक तिहाई महिला सदस्य हुने सुनिश्चित गरी नेताले मनोनित गरेका पाँच जना,
 - (घ) कार्यसमितिमा मुख्य सचेतक, सचेतक, सरकारमा रहेको अवस्थामा पार्टीको सदस्य भए संसदीय मामिला हेर्ने मन्त्री, पार्टीका महामन्त्री पदेन सदस्य हुनेछन् । तर संसदको सदस्य नभएको व्यक्तिलाई कार्यसमितिमा मतदान गर्ने अधिकार हुनेछैन ।
- (३) कार्यसमितिको बैठक संसद चलेको अवस्थामा प्रत्येक पन्ध्र दिनमा कम्तीमा एक पटक अनिवार्य रूपमा वस्नुपर्नेछ ।
- (४) अन्य अवस्थामा आवश्यकतानुसार बस्नेछ ।

१२. कार्यसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- (१) पार्टीको नीति, निर्देशन तथा घोषणापत्र अनुरूप संसदमा संसदीय दलको प्रभावकारी भूमिका व्यवस्थित गर्ने ।
- (२) सदस्यलाई संसदको काममा क्रियाशील भइरहन सजग गराइरहने ।
- (३) संसदीय दलको तर्फबाट स्वदेश तथा विदेशमा प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्य छनोटको आधार तय गर्ने ।
- (४) सदस्यका तर्फबाट संसद समक्ष प्रस्तुत गरिने गैर सरकारी विधेयक, सङ्कल्पका विषयमा आवश्यक छलफल गरी निर्णय गर्ने ।
- (५) सदस्यले व्यक्तिगत रूपमा प्रस्तुत गर्न चाहेका गैरसरकारी विधेयक, सङ्कल्प र मतदानद्वारा निर्णयमा पुग्नपर्ने अन्य प्रस्तावबारे संसदीय दलको नीति र कार्यक्रम एवं पार्टीको सिद्धान्त अनुरूप कार्य प्रणाली व्यवस्थित गर्ने ।
- (६) संसदका दुबै संसदका समिति, उप-समिति, समूह, मैत्री समूह, कार्यदल, प्रतिनिधिमण्डल आदि विषयमा समावेशी आधारमा दलीय प्रतिनिधित्व गराउन निर्णय गर्ने ।
- (७) कार्यसमितिले आवश्यकतानुसार नेपाल सरकारका मन्त्री, पार्टीका पदाधिकारी, विपक्षी संसदीय दलको प्रतिनिधि, अन्य राजनीतिज्ञ र विशेषज्ञलाई कार्यसमितिमा आमन्त्रण गरी परामर्श गर्न सक्नेछ ।
- (८) कार्यसमितिले आफूमध्येबाट सदस्य-सचिव र कोषाध्यक्षको चयन गर्नेछ ।
- (९) यस विधानले निर्धारण गरेका र संसदीय दलले तोकेका अन्य काम गर्नु कार्यसमितिको कर्तव्य हुनेछ ।
- (१०) पार्टी सरकारमा भएको वा सरकारलाई समर्थन गरेको अवस्थामा कार्यसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :
 - (क) सरकारका तर्फबाट संसदमा प्रस्तुत गरिने विधेयक, सन्धि, सङ्कल्प, नीति, कार्यक्रम वा अन्य कुनै प्रस्ताव लगायतका विषयमाथि छलफल गरी अन्तिम रूप दिने र त्यसलाई संसदबाट अनुमोदन, सम्मिलन, स्वीकृति वा समर्थन गरी पारित गराउन सहयोग र समर्थन जुटाउने व्यवस्था गर्ने ।
 - (ख) पार्टी र सरकारका बीच समन्वय र समझदारीका निम्ति उपयुक्त वातावरण सृजना गर्ने ।
 - (ग) नेता र मन्त्रिपरिषद्का सदस्यलाई संसदप्रति पूर्ण उत्तरदायी भइरहन मार्गदर्शन गर्ने ।
- (१२) पार्टी प्रतिपक्षमा रहेको अवस्थामा पार्टीको मान्यता अनुरूप आवश्यक कार्य गर्ने र सो का लागि अन्य राजनीतिक दलहरूको समर्थन लिने कार्य गर्ने ।

१३. राष्ट्रिय सभा संसदीय दलको नेता

- (१) संसदीय दलको नेताले पार्टीका राष्ट्रिय सभाका सदस्य मध्येबाट एकजनालाई राष्ट्रिय सभा संसदीय दलको नेता मनोनित गर्नेछ ।
- (२) राष्ट्रिय सभा संसदीय दलको नेताको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ
 - (क) संसदीय दलको सिद्धान्त, नीति, विधान र संसदीय दलको नेताको निर्देशन अन्तर्गत रही राष्ट्रिय सभामा संसदीय दलको नेतृत्व गर्नु ।
 - (ख) राष्ट्रिय सभामा संसदीय दलका सचेतक मार्फत सम्पूर्ण कार्य सञ्चालनको रेखदेख, नियन्त्रण र निर्देशन गर्नु ।
 - (ग) राष्ट्रिय सभाको कार्य सञ्चालनका निम्ति संसदीय दलको तर्फबाट राष्ट्रिय सभाका अध्यक्षलाई आवश्यक सहयोग गर्नु र अन्य दलहरूसँग पारस्परिक सहयोग र समझदारी विकसित गर्नु ।

१४. मुख्य सचेतक र सचेतक

- (१) नेताले प्रतिनिधि सभा संसदीय दलको कुनै एक सदस्यलाई मुख्य सचेतकमा मनोनयन गर्नेछ ।
- (२) मुख्य सचेतकको सिफारिसमा नेताले प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभामा सचेतक मनोनयन गर्नेछ ।
- (३) मुख्य सचेतकलाई सहयोग गर्नु सचेतकको कर्तव्य हुनेछ ।

१५. मुख्य सचेतकको काम, कर्तव्य र अधिकार: मुख्य सचेतकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (१) संसदमा प्रस्तुत हुने नीति, कार्यक्रम तथा विधेयकहरु बारे कार्यसमितिको निर्णय संसदीय दलका सदस्यहरुलाई उपलब्ध गराउने ।
- (२) सदस्यद्वारा पेश गरिने ध्यानाकर्षण, सार्वजनिक महत्वको प्रस्ताव, संकल्प आदि प्रस्ताव पेश गर्न अनुमति दिने र पार्टीको नीति विपरीत दर्ता भएका त्यस्ता प्रस्तावहरुलाई नीति अनुरूप पेश गर्न वा फिर्ता लिने व्यवस्था मिलाउने ।
- (३) सदस्यका बिच व्यापक समझदारीको वातावरण सृजना गरी सरकारमा रहेको वा सरकारलाई समर्थन गरेको भए सरकारको पक्षमा, प्रतिपक्षमा रहेको भए पार्टीको मान्यता अनुरूपको संसदीय कार्यको पक्षमा समर्थन जुटाउने ।
- (४) संसदमा विचारार्थ पेश हुने वा पेश भएको विषयमा सदस्यको कुनै औचित्यपूर्ण असहमति वा सुझाव भए दलका नेता तथा सरकारलाई अवगत गराउने ।
- (५) नेतासँग परामर्श गरी संसदको कुनै पनि विषयमा अन्य दलका नेता तथा सदस्यहरूसँग समझदारीका सम्भावना पहिल्याउने ।
- (६) संसदमा निर्णयार्थ पेश हुने कुनै पनि विषयमा संसदीय दलको नीति, कार्यसमितिको निर्णय वा नेताको निर्देशनमा मतदानका सम्बन्धमा सदस्यहरुलाई मौखिक वा लिखित निर्देशन दिने ।
- (७) संसदको कारवाहीमा दलीय सहभागिता गराउने कार्य व्यवस्थित गर्ने ।
- (८) संसदको नियमावलीले तोकेको अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।
- (९) प्रतिनिधि सभाका सभामुख र राष्ट्रिय सभाका अध्यक्षसँग सम्पर्क राखी संसदका कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- (१०) संसदको बैठक र संसदका सबै समितिहरुमा भए गरेका काम कारवाई तथा सो सम्बन्धमा पार्टी र अन्य राजनीतिक दलहरुको स्थिति समेतका बारेमा संसदीय दलको नेतालाई निरन्तर जानकारी गराउने, नेताबाट आवश्यक निर्देशन लिई सो अनुरूप कार्यगर्ने ।
- (११) धारा २१ को उपधारा ४ को (क) बमोजिमका अनुशासनको कार्यवाही गर्ने र अरु सजायको हकमा कारवाही चलाउन अनुशासन समितिलाई सिफारिस गर्ने ।
- (१२) संसदमा छलफलका लागि प्रस्तुत विषय, विचाराधीन प्रस्ताव वा विधेयकमा संसदीय दललाई प्राप्त समय अनुसार सदस्यलाई बोल्न समय तोक्ने, सदस्यलाई संसदको काममा क्रियाशील भइरहन र पूर्ण तयारीका साथ संसदको बहसमा भाग लिन प्रेरित गर्ने, संसदीय दलका तर्फबाट प्रभावकारी प्रस्तुतिका लागि आवश्यक सहयोग तथा उत्प्रेरणा दिने, प्रस्तुत विषयको सन्दर्भ र औचित्यका आधारमा आवश्यकतानुसार सदस्य, कार्यसमिति, संसदीय दल वा नेता संग बैठक वा विचार विमर्श गर्ने, गराउने ।
- (१३) संसदमा सम्पादन भएका काम र आगामी कार्यसूची बारे नेता, कार्य समिति, संसदीय दल र आवश्यकतानुसार पार्टीलाई निरन्तर जानकारी गराउने, संसद र समितिहरुको बैठकमा

संसदीय दलका तर्फबाट अख्तियार गर्नु पर्ने नीति र कार्ययोजना बारे छलफल गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।

(१४) संसद र समितिको बैठकमा संसदीय दलको अनुशासन कायम राख्ने कार्य गर्ने,

(१५) संसदमा संयुक्त कार्ययोजना तयार गर्नु पर्ने विषयमा अन्य दलका सचेतकसंग सम्पर्क गर्ने ।

१६. सदस्य सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार: सदस्य सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ -

- (१) नेताको निर्देशनमा रही संसदीय दल र कार्यसमितिको बैठक बोलाउने र छलफलको विषयसूची निर्धारण गरी सदस्यलाई वितरण गर्ने एवं बैठक बारे सूचना गर्ने ।
- (२) संसदीय दल र कार्यसमितिको बैठकमा छलफल र निर्णय गर्नुपर्ने विषयमा सचेतकको समेत सुझाव र सल्लाह सङ्कलन गरी नेतासँग आवश्यक परामर्श गर्ने ।
- (३) संसदीय दल र कार्यसमितिको बैठकमा भएका छलफल र निर्णयको अभिलेख राख्ने र कार्यान्वयन गर्ने ।
- (४) संसदीय दल र कार्यसमितिका निर्णयहरू आवश्यकता बमोजिम सभामुखलाई जानकारी गराउने ।
- (५) संसदीय दलको सदस्य सचिवका रूपमा काम गर्ने र नेताको निर्देशानुसार अन्य संसदीय दलसँग सम्पर्क राख्ने ।
- (६) विषय समितिको क्रियाकलापलाई व्यवस्थित पार्ने ।
- (७) सदस्यबाट प्राप्त आवेदनलाई विधान बमोजिमको प्रक्रियामा अघि बढाउने ।
- (८) संसदीय दलको तर्फबाट दिनु पर्ने जानकारीहरू सम्बन्धित निकाय तथा पदाधिकारीलाई दिने ।
- (९) संसदीय दलको कार्यालयको व्यवस्थापन गर्ने ।
- (१०) संसदीय दलको तर्फबाट सार्वजनिक जानकारी गराउने सम्बन्धी अन्य काम गर्ने ।

१७. कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार: कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ

- (१) संसदीय दलको सञ्चालनका निम्ति स्रोत र साधनको परिचालन गर्ने र संसदीय दलको आय-व्यायको अभिलेख राख्ने ।
- (२) कार्यसमितिद्वारा निर्णय गरिएको बैकमा खाता खोल्ने र सञ्चालन गर्ने ।
- (३) सदस्यमध्येबाट उठाउनुपर्ने मासिक सहयोग राशि र संसदीय दलले समय समयमा निर्णय गरे बमोजिमको सहयोग सङ्कलन गर्ने ।
- (४) संसदीय दलको निर्णय अनुसार पार्टीमा पठाइने रकमको नियमित व्यवस्थापन गर्ने ।
- (५) वार्षिक रूपमा लेखापरीक्षण गराई संसदीय दलमा लेखा-प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने ।

१८. विषय समिति

- (१) संसदमा कार्यरत समिति अनुरूप संसदीय दलमा विभिन्न समिति रहने छन् । संसदीय दलको कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यकता अनुसार सूचना संकलन, नीति निर्माण, अध्ययन तथा अनुसन्धान आदि विषयका निम्ति अन्य समिति गठन गर्न सकिनेछ । यसरी समिति गठन गर्दा समितिको कार्यक्षेत्र हेरी पार्टीसँग आवद्ध विज्ञहरूलाई आवश्यकता अनुसार आमन्त्रितका रूपमा समावेश गरीनेछ ।
- (२) संसदीय दलको तर्फबाट संसदको समिति वा विशेष समितिमा रहेका सदस्य संसदीय दलको सोही समितिका सदस्य हुनेछन् ।

- (३) प्रत्येक समितिमा समितिका सदस्य मध्येबाट कार्य समितिले समावेशी सिद्धान्त र अन्य आवश्यक सन्तुलनका आधारमा एक जना संयोजक चयन गरिनेछ ।
- (४) संसदको समितिको बैठकमा छलफलपूर्व सम्बन्धित विषयमा संसदीय दलको समितिमा छलफल गरी पार्टीका तर्फबाट अंगिकार गर्नु पर्ने नीति तय गरिनेछ ।
- (५) सरकारको कार्यक्षेत्रका विषयमा विस्तृत अध्ययन गरी नीतिगत तथा कार्यगत सुधारका सम्बन्धमा सुझाव सल्लाह दिन र सरकारलाई सजग र सतर्क गराउने काम गरी आवश्यक विषयगत तयारीका साथ संसद र संसदका समितिमा संसदीय दलको धारणा र मूल्याङ्कन प्रस्तुत गर्न समितिले आवश्यकतानुसार मन्त्रालयसंग सम्बन्धित उपसमिति गठन गर्नेछ ।
- (६) समितिको बैठक बोलाउने, नेता संग आवश्यक परामर्श गर्ने, सम्बन्धित मन्त्रीसंग सम्पर्क गरी जानकारी लिने, आवश्यक सुझाव र सल्लाह दिने, आवश्यकतानुसार विपेशज्ञसंग राय लिने, संसद र संसदका समितिमा संसदीय दलका तर्फबाट प्रभावकारी प्रस्तुति गर्ने गराउने, समितिले गरेका काम बारे कार्यसमितिमा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्ने कर्तव्य समितिका संयोजकको हुनेछ ।
- (७) मुख्य सचेतक, सचेतक तथा सदस्य सचिवलाई बैठक पूर्व नै जानकारी दिई समितिले बैठकमा आमन्त्रित गर्नेछ ।

१९. आर्थिक व्यवस्था

- (१) पार्टीले तोके बमोजिमको सहयोग रकम सदस्यहरूले पार्टीलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
- (२) संसदीय दलको आर्थिक प्रबन्धका निम्ति संसदीय दलले तोकेबमोजिमको रकम बुझाउनु सदस्यको कर्तव्य हुनेछ ।
- (३) संसदीय दलमा जम्मा भएको रकम नेता वा सदस्य सचिव मध्ये कुनै एक र कोषाध्यक्ष एक समेत दुई जनाको संयुक्त दस्तखतबाट संचालन हुने गरी कार्यसमितिले तोकेको बैंकको खातामा जम्मा गरिनेछ ।
- (४) संसदीय दलको आय-व्ययको वार्षिक लेखापरीक्षण पञ्जीकृत लेखा परीक्षकद्वारा गरिनेछ । सो प्रतिवेदन संसदीय दल र पार्टी समक्ष प्रस्तुत गरी सार्वजनिक समेत गरिनेछ ।

२०. सदस्यको काम, कर्तव्य, अधिकार र आचार व्यवस्था

- (१) संसद र आफू सदस्य रहेको संसदको समितिको बैठकमा नियमित उपस्थित हुने ।
- (२) संसदका गतिविधि र कार्यसूची बारे जानकारी राख्ने ।
- (३) पार्टी र संसदीय दलको सिद्धान्त, विधान, नीति, निर्णय र संसदको नियमावली अनुरूप संसदका सम्पूर्ण क्रियाकलापमा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- (४) संसद र समिति भित्रका कुनै पनि क्रियाकलापमा नेता वा सचेतकले दिएको निर्देशनको पालना गर्नु पर्ने ।
- (५) सदस्यले संसदमा आफूले प्रस्तुत गर्ने जरुरी सार्वजनिक महत्वको प्रस्ताव, गैरसरकारी विधेयक र सङ्कल्पको सूचना प्रस्तुत गर्नु अगावै सचेतकलाई दिनुपर्नेछ ।
- (६) संसदको कारवाही चालु रहेको बखत सदस्यले सचेतकलाई पूर्वसूचना नगरी अनुपस्थित हुनुहुँदैन ।
- (७) सदस्यले संसदीय दल र पार्टीको सिद्धान्त, नीति र विधान विपरीत कुनै कार्य गर्नुहुँदैन । संसदीय दल र पार्टीको आचारसंहिताको पालना गर्नुपर्दछ ।
- (८) सरकारमा रहेको वा सरकारको समर्थन गरेको भए सरकार वा संसदीय दलद्वारा प्रस्तुत, प्रतिपक्षमा भए संसदीय दलद्वारा प्रस्तुत वा समर्थन गरेको विधेयक, सङ्कल्प र अन्य

प्रस्तावहरूका विषयमा सदस्यले कार्यसमितिले निर्धारण गरेको नीति एवं सो अनुरूप नेता वा सचेतकको निर्देशन बमोजिम संसदमा मतदान गर्नुपर्छ ।

२१. अनुशासन समिति

- (१) संसदीय दलभित्र अनुशासन व्यवस्थालाई कायम राख्न कार्य समितिले सदस्य मध्येबाट तीन सदस्यीय एक अनुशासन समितिको गठन गर्नेछ । देहायको स्थितिमा सदस्यहरूलाई समितिले अनुशासन सम्बन्धी कारवाही प्रारम्भ गर्नेछ ।
 - (क) नेता, सचिव वा सचेतकलाई उचित कारण सहितको जानकारी नदिई लगातार तीन पटक संसदीय दलको बैठकमा अनुपस्थित भएमा,
 - (ख) संसदीय दलको नीति तथा नेता र सचेतकको निर्देशन विपरीत मतदान गरेमा,
 - (ग) संसदीय दलको विधान र आचार संहिताको पालना नगरेमा,
 - (घ) संसदीय दलको निर्णय विपरीत अन्य दलको पक्षमा मतदान गरेमा ।
- (२) अनुशासन समितिले आफुले गरेको छानविन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन कार्यसमिति समक्ष दिनेछ ।
- (३) कसूरको मात्रा र गम्भीरतालाई विचार गरी कार्यसमितिले अनुशासन समितिको प्रतिवेदनका आधारमा देहाय बमोजिम कुनै एक सजाय गर्न सक्नेछ ।
 - (क) चेतावनी दिने वा संसदीय दलका तर्फबाट निश्चित अवधि तोकी संसदको बैठकमा बोल्न रोक लगाउने ।
 - (ख) संसदभित्र संसदीय दलका तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने समिति, उप-समिति, समूह, मैत्री समूह, कार्यदल, प्रतिनिधिमण्डल आदि विषयमा प्रतिनिधित्व गर्न नपाउने गरी सिफारिश गर्न वा भइरहेको प्रतिनिधित्वलाई फिर्ता लिने,
 - (ग) पार्टीको विधान र प्रचलित कानूनको उल्लङ्घन गरेमा कारवाई गर्न पार्टीको केन्द्रीय समिति समक्ष सिफारिस गर्ने ।
- (४) उपधारा (३) (क) को सजाय गर्ने अधिकार प्रमुख सचेतकको हुनेछ । अन्य सजायको हकमा कार्यसमितिद्वारा गठित अनुशासन समितिद्वारा गरिनेछ । तर प्रमुख सचेतकले दिएको सजाय उपर सम्बन्धित सदस्यको चित्त नवुझेमा ७ दिन भित्र कार्यसमिति समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (५) उपधारा (३) को (क) र (ख) बमोजिम गरिएको कुनै पनि कारवाहीको जानकारी पार्टीको केन्द्रीय समितिलाई दिनुपर्नेछ ।
- (६) अनुशासन सम्बन्धी कारवाही प्रारम्भ गर्नु अघि सम्बन्धित सदस्यलाई आफ्नो भनाई वा स्पष्टिकरण दिने उपयुक्त अवसर दिइनेछ र यसको पुनरावेदनमा केन्द्रीय कार्यसमितिले निर्णय गर्नेछ ।

२२. विश्वास र अविश्वासको प्रस्ताव तथा पदाधिकारीलाई हटाइने

- (१) नेताले कार्यसमिति समक्ष लिखित राजीनामा दिएमा, विश्वासको प्रस्ताव पारित हुन नसकेमा, अविश्वासको प्रस्ताव पारित भएमा, निज प्रतिनिधि सभाको सदस्य नरहेमा वा निजको मृत्यु भएमा नेताको पद रिक्त हुनेछ ।
- (२) नेतामाथि राखिएको अविश्वास प्रस्तावलाई संसदीय दलको प्रतिनिधि सभाका सम्पूर्ण सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यले समर्थन गरेमा सो प्रस्ताव पारित भएको मानिनेछ । संसदीय दलको सो बैठकमा पार्टीका केन्द्रीय सभापति वा महामन्त्री वा केन्द्रीय समितिले खटाएको कुनै पर्यवेक्षकको उपस्थिति अनिवार्य हुनु पर्नेछ ।
- (३) नेताले आफ्नो कार्यकालभित्र कुनै बखत आफूमाथि संसदीय दलको विश्वास छ भन्ने कुरा प्रमाणित गर्न आवश्यक वा उपयुक्त ठानेमा विश्वासको मतका लागि संसदीय

दलमा प्रस्ताव राख्न सक्नेछ । यस्तो प्रस्ताव संसदीय दलका प्रतिनिधि सभाको सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढीको विश्वास प्राप्त भएमा पारित भएको मानिनेछ ।

- (४) नेताद्वारा मनोनीत कुनै पदाधिकारीलाई हटाउनका लागि संसदीय दलका पच्चीस प्रतिशत सदस्यले नेता समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा संसदीय दलको सम्पूर्ण सदस्य सङ्ख्याको सामान्य बहुमतको सिफारिशमा निजलाई नेताले हटाउनु पर्नेछ ।
- (५) सदस्य सचिव र कोषाध्यक्षका हकमा नेता मार्फत कार्यसमिति समक्ष संसदीय दलका पच्चीस प्रतिशत सदस्यले पदमुक्त गर्ने माग गरेमा कार्यसमितिको बहुमतले पदमुक्त गर्न सक्नेछ ।
- (६) संसदीय दलको प्रतिनिधि सभाका पच्चीस प्रतिशत सदस्यले नेता माथि अविश्वास प्रकट गरी सो प्रस्तावमा छलफलका निम्ति संसदीय दलको बैठक बोलाउन सदस्य सचिव समक्ष लिखित निवेदन दिन सक्नेछन् ।
- (७) उपधारा (५) बमोजिम लिखित सूचना प्राप्त भएमा सदस्य सचिवले पार्टीको केन्द्रीय सभापतिलाई सो कुराको जानकारी दिई पन्ध्र दिनभित्र संसदीय दलको बैठक बोलाउने छ । तर पार्टीका सभापति नेता भएका अवस्थामा सो जानकारी पार्टीका महामन्त्रीलाई दिनुपर्नेछ ।

२३. विधानको व्याख्या र बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार:

- (१) यस विधानको अन्तिम व्याख्या गर्ने अधिकार संसदीय दललाई हुनेछ ।
- (२) यस विधानको कार्यान्वयनमा तत्काल कुनै बाधा परेमा कार्यसमितिसँगको परामर्शमा नेताले बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछन् ।
- (३) उपधारा (२) बमोजिम गरिएको व्यवस्था संसदीय दलको पछि बस्ने बैठकमा अनुमोदनका लागि पेश गरिनेछ ।

२४. विधानको स्वीकृति र संशोधन:

- (१) यो विधान वा विधानमा गरिएको कुनै पनि संशोधन केन्द्रीय कार्यसमितिमा स्वीकृतिका लागि पठाउनु पर्नेछ ।
- (२) उपधारा (१) बमोजिम विधान वा संशोधनलाई पार्टीको केन्द्रीय समितिले स्वीकृति दिने वा आवश्यक हेरफेरको सुझाव सहित संसदीय दलमा फिर्ता पठाउन सक्नेछ ।
- (३) उपधारा (२) बमोजिम फिर्ता पठाइएको कुनै पनि प्रस्ताव माथि संसदीय दलले विचार गरी आवश्यक राय सहित पुनः पार्टीको केन्द्रीय कार्यसमितिमा पठाउनेछ । यसरी पठाएको पन्ध्र दिन भित्र केन्द्रीय समितिले स्वीकृति दिनेछ ।
- (४) यस विधानलाई संशोधन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिएमा कार्यसमितिले संशोधन प्रस्ताव तयार गरी संसदीय दलमा प्रस्तुत गर्नेछ ।
- (५) केन्द्रीय कार्यसमितिलाई यस विधानमा संशोधन गर्न आवश्यक लागेमा संसदीय दललाई सुझाव पठाउन सक्ने छ । यसरी प्राप्त हुने सुझाव बारेमा नेतासँग परामर्श गरी संशोधन प्रस्तावका रूपमा सदस्य सचिवले संसदीय दलमा प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।
- (६) संसदीय दलका पच्चीस प्रतिशत सदस्यले विधान संशोधनका निम्ति संशोधनको प्रस्ताव सहित संसदीय दलको बैठक बोलाउने माग सदस्य सचिव समक्ष लिखित रूपमा गर्न सक्नेछन् ।
- (७) उपधारा (६) बमोजिम माग भएमा वा अन्य अवस्थामा पनि विधान संशोधन गर्नु परेमा संसदीय दलका सम्पूर्ण सदस्य मध्ये कम्तिमा दुई तिहाई सदस्यको उपस्थितिमा दुई तिहाई सदस्यले संशोधन गर्न सक्नेछन् ।

२५. गणपूरक सङ्ख्या र निर्णय: यस विधानमा अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक समिति, कार्यसमिति वा संसदीय दलको गणपूरक सङ्ख्या पचास प्रतिशत हुनेछ र उपस्थित सङ्ख्याको सामान्य बहुमतबाट निर्णय गरिनेछ ।
२६. नियम, विनियम बनाउन सकिने : यस विधानको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि कार्य समितिले आवश्यकतानुसार नियम, विनियम बनाउन सक्नेछ ।
२७. खारेजी :
- (१) नेपाली कांग्रेस संसदीय दलको विधान २०७२ खारेज गरिएको छ ।